

Машината, която спечели войната

Айзък Азимов

Имаше още много да се празнува. Веселбата отекваше дори в усамотените дълбини на подземията на Мултивак.

Ако не друго, там поне имаше изолация и тишина. За първи път от десет години техници не се суетяха около частите на гигантския компютър. Меките светлини не примигваха учестено, потокът от информация, който обикновено минаваше в две посоки, сега бе замрял.

Нямаше дълго да се задържи така, защото нуждата от обществен ред бе огромна. Но сега за ден, за два или може би за седмица, дори Мултивак можеше да празнува и да почине малко.

Ламар Суифт свали военната си шапка и погледна надолу по дългия, пуст, главен коридор на огромния компютър. Седна в един от въртящите се столове на техниците и униформата му, в която никога не се чувстваше удобно, доста се измачка.

– Всичко това ще ми липсва. Трудно ми е да си припомня – продължи той – кога не сме били във война с Денеб. Сега ми се струва неестествено да сме в мир и да гледаме към звездите без страх.

Двамата мъже при главния директор на Слънчевата федерация бяха помлади от Суифт. Нито един от тях не бе посивял толкова много, колкото той, нито един не изглеждаше така уморен.

Джон Хендерсън имаше тънки, фини устни и му бе трудно да прикрие облекчението си в разгара на празника:

– Те са унищожени! Унищожени ви казвам! Това си го повтарям отново и отново и пак не мога да повярвам. Толкова много години все говорехме за заплахата, надвиснала над Земята и над всичките нейни светове, над всеки човек. И през цялото време това беше самата истина, всяка дума беше вярна. Сега обаче сме живи, а денбианците са тези, които бяха разбити и унищожени. Те няма да ни заплашват никога вече!

– Благодарение на Мултивак – каза Суифт, като хвърли един поглед към невъзмутимия Яблонски, който през цялата война беше главен тълкувател на оракула. – Така ли е, Макс?

Яблонски потръпна. Посегна машинално за цигара, но се отказа. Единс-

твен той от хилядите, които живееха в тунелите на Мултивак, имаше привилегията да пуши, но към края упорито се стараеше да не се възползва от нея.

– Е, така твърдят те – каза той и посочи с широкия си палец нагоре.

– Ревнуваш ли, Макс?

– Защото празнуват в чест на Мултивак? Защото Мултивак е големият герой на човечеството в тази война ли? – Скулестото лице на Яблонски се поразведри малко:

– Какво значение има това за мен? Нека Мултивак бъде машината, която спечели войната, ако това ги удовлетворява.

Хендерсън погледна останалите двама с крайчеца на очите си. В тази кратка почивка, която тримата бяха потърсили инстинктивно в единственото тихо ъгълче на този луд град; в този преход от опасностите на войната към трудностите на мира, когато за момент можеха да се отпуснат, той мислеше единствено за тежестта на своята вина.

Изведнъж сякаш осъзна, че тя е вече прекалено тежка и непоносима. Трябваше да се отърве от нея, заедно с войната, още сега!

– Мултивак няма нищо общо с победата. Той просто е една машина.

– Една голяма машина – допълни Суифт.

– Тогава – просто една голяма машина. Тя не струва нищо повече от информацията, с която я захранвахме.

За момент той замълча, внезапно успокоен от казаното.

– Ти би трябвало да знаеш – погледна го Яблонски, дебелия му пръсти отново опипаха една цигара, но после пак я оставиха, – ти доставяше информацията. А може би просто сега си приписваш изцяло заслугата?

– Не – ядоса се Хендерсън, – няма никакви заслуги. Какво знаете вие за информацията, която Мултивак трябваше да преработва? Тя беше обработвана предварително от стотици помощни компютри тук на Земята, на Луната, на Марс и дори на Титан. Титан винаги закъсняваше и все имахме чувството, че ще получим оттам някакви отклонения.

– Това би могло да доведе до лудост всеки – отбеляза Суифт със симпатия.

– Не беше само това – поклати глава Хендерсън. – Признавам, че преди осем години, когато смених главния програмист Лепонт, се бях изнервил. Но в онези дни се ширеше безгрижно настроение. Войната бе още далеч, струваше ни се като едно приключение, без никакви опасности. Не бяхме стигнали до фазата, когато въоръжените части трябваше да поемат командването, когато междузвездните бази можеха да погълнат цяла планета, ако бяха насочени правилно. Но после, когато започнаха истинските трудности... Вие

нищо не знаете за тях. – Той най-после си позволи да излее гнева си.

– Е, кажи ни – подхвърли Суифт. – Войната свърши и ние спечелихме.

– Да – потвърди Хендерсън и кимна. Не биваше да забравя това. Земята бе победила, значи всичко е било за добро. – Ами информацията стана безсмислена.

– Безсмислена ли? – учуди се Яблонски. – Буквално ли имаш предвид?

– Буквално, а вие какво очаквахте? Вашият проблем се състои в това, че не бяхте в нейната месомелачка. Вие никога не напускахте Мултивак, Макс, а вие, господин директор, никога не напускахте резиденцията, освен за редките официални посещения, когато виждахте това, което те искаха да видят.

– Аз знаех – отвърна Суифт, – както може би сте се досетили.

– Знаете ли – продължи Хендерсън – до каква степен информацията за нашите силови единици, за наличните ресурси, за тренирани бойни единици – всъщност за всичко важно – беше станала несигурна през втората половина на войната? Лидери, военни и цивилни представяха личната си гледна точка, като по този начин замазваха лошите новини и превъзнасяха добрите. Каквото и да правеха машините, хората, които ги програмираха и интерпретираха резултатите, трябваше да мислят за собствените си кожи и за конкуренцията, която да изпързалят. Нямахше начин това да бъде спряно. Аз опитах и се провалих.

– Разбира се – съгласи се Суифт спокойно, – разбира се, че си опитал.

Този път Яблонски реши, че ще си запали цигарата.

– И все пак предполагам – намеси се той в разговора, – че си давал на Мултивак информация. Не си ни казал нищо за несигурността в данните.

– Как можех да ви кажа? А дори и да го бях направил, как можехте вие да си позволите да ми повярвате? Всичките ни усилия бяха насочени към Мултивак. Той беше единственото велико оръжие на наша страна, защото денебианците нямаха нищо подобно. Какво друго запазваше вярата пред лицето на смъртта, освен убеждението, че Мултивак ще предрече и опише всеки денебиански ход, винаги ще ни направлява и ще предотврати провалянето на нашите действия. Велика Вселено, след като нашата наблюдателна база беше унищожена в хиперпространството, ние вече нямахме сигурна информация за денебианците, която да дадем на Мултивак и не смеехме да оповестим това публично.

– Съвсем вярно е – съгласи се Суифт.

– Ами тогава – продължи Хендерсън, – ако ви бях казал, че информацията не е надеждна, какво бихте направили, освен да ме отстраните и да откажете да ми вярвате? Не можех да го допусна.

– И какво направи? – попита Яблонски.

– Войната вече е спечелена, затова ще ви кажа какво направих. Коригирах данните.

– Как? – попита Суифт.

– Интуиция, предполагам. Разбърквах ги докато не започвах да изглеждат както трябва. Отначало не смеех да го правя; променях по малко тук и там, за да поправа очевидно невъзможните факти. Когато видях, че небето не се срутва върху нас, станах по-смел. Към края вече почти не ми пукаше. Просто пишех нужната информация такава, както трябваше да е. Дори имах допълнителните данни на Мултивак, с помощта на една моя програмна схема. Създадох я специално за тази цел.

– Свободно избрани данни ли? – попита Яблонски.

– Съвсем не. Вкарах доста необходими факти.

Яблонски съвсем неочаквано се усмихна и тъмните му очи просветнаха:

– Три пъти ми беше докладвано, че някой без разрешение използва допълнителните данни, но не предприемах нищо. Ако имаше значение, щях да проследя рапорта и да те хвана, Джон. Щях да разбера какво правиш. Но, разбира се, нищо относно Мултивак не беше от особено значение в онези дни, така че на тебе ти се размина.

– Какво имаш предвид под „нищо не беше от особено значение“? – попита подозрително Хендерсън.

– Нищо не беше от значение. Предполагам, че ако го бях казал навремето, щях да ти спестя. Но ако ми беше казал това, което преди малко сподели, щеше да ми спестиш моята мъка. Какво те караше да мислиш, че Мултивак е в изправност, каквато и информация да му подавахме?

– Не е бил в изправност ли? – възкликна Суифт.

– Всъщност не. Не беше надежден. Преди всичко къде бяха техниците през последните години на войната? Ще ви кажа: те работеха с компютри на стотици места в Галактиката. Нямахте ги! Аз трябваше да се задоволя с хлапета, на които нямах доверие и с ветерани, които не разбираха новите технологии. Освен всичко друго смятате ли, че можех да се доверя на полупроводниковите елементи, които идваха от Криогения през последните години? За мен нямаше значение дали данните, с които работеше Мултивак, бяха верни или не; самите резултати не бяха надеждни. Това го знаех.

– И какво направи? – заинтересува се Хендерсън.

– И аз постъпих като теб, Джон. Нагласях нещата в съответствие с интуицията си и така машината спечели войната.

Суифт се отпусна на стола и опъна крака:

– Какви разкрития. Оказва се, че съм получавал преработена от човек интерпретация на преработени от човек данни, които да ми помагат при взимането на решения, така ли?

– Така се оказва – отвърна Яблонски.

– Тогава предполагам, че съм бил прав, като не се уповавах много на тези данни – каза Суифт.

– Не си ли? – Яблонски, въпреки казаното преди малко, изглеждаше обиден.

– Не. Мултивак може и да казва: „Удари тук, не там; направи това, а не онова; чакай, не действай.“ Но аз никога не можех да бъда сигурен, че това наистина го казва той. Никога не можех да съм абсолютно сигурен.

– Но крайните резултати винаги бяха ясни, сър – учуди се Яблонски.

– За тези, които не трябваше да взимат решения, може би, но не и за мен. Ужасът от отговорността при взимането на тези решения беше непоносим и дори Мултивак не беше достатъчно основание, за да се отърва от този товар. Важното е, че съм имал правото да се съмнявам. Нещо, което ми носи огромно облекчение.

Въввлечен в съзаклятничеството на взаимните признания, Яблонски заряза официалностите:

– Какво направи тогава ти, Ламар? Все пак ти взимаше решенията. Как?

– Е, вече май е време да се връщаме, но защо първо да не ви кажа? Аз използвах компютър, Макс, но по-стар от Мултивак, много по-стар.

Той бръкна в джоба си за цигари и извади един пакет, а заедно с него загреба и шепя монети. Стари монети от времето, когато недостига на метални суровини въввлече хората в кредитната система, а оттам и към компютърната система.

– Аз още се нуждая от тези неща – усмихна се Суифт смутено, – за да си представям парите. Един стар човек трудно загърбва навичките от младостта си.

Той захапа цигара и пусна монетите една по една обратно в джоба си. Последната монета я задържа, загледан в нея разсеяно:

– Мултивак не е първият компютър, приятели, нито най-известният, нито такъв компютър, който може да вдигне тежестта за едно решение от плещите на ръководителя. Една машина наистина спечели войната, Джон. Поне едно много просто устройство за смятане го направи. Устройство, което използвах всеки път, щом се налагаше да взимам важно решение.

И със спокойна усмивка, която бе отправена към спомените му, Суифт

подхвърли монетата във въздуха. Докато се въртеше, тя проблясваше във въздуха. Когато падна в протегнатата му длан, Суифт я стисна и я сложи върху лявата си ръка. Дясната все още стоеше отгоре и криеше монетата.

– Ези или тура, господо?

Задачи към текста

Прочетете внимателно текста.

Отговорете на въпросите в тетрадките си.

1. Какъв е жанрът на това произведение?
2. Случило ли се е наистина това, за което се разказва?
3. Кой е Мултивак?
4. Кой е Макс?
5. Кога според тебе се развива действието в разказа?
6. Каква организация според тебе е Слънчевата федерация?
7. Кой са воюващите страни?
8. Кой побеждава във войната?
9. Напиши кои са героите (изброй само имената):
  - главни
  - второстепенни
10. Как изглежда Яблонски?
11. Каква е професията на Суифт?
12. Кой е бил по-старият от Мултивак компютър?
13. Случвало ли ти се е да работиш с този по-стар „компютър“?
14. Защо в предния въпрос поставих думата компютър в кавички?
15. Каква е шегата в този разказ?
16. Напиши план на текста!
17. Какво знаеш за автора? Опитай да научиш нещо повече!